

az abszurd darabokból és színházból ismert eszközökkel. A kegyetlenek, de ugyanakkor mulattatónak szánt farce-ban éppen a harmincadik házassági évfordulójuk napján mondja a mama a papának: "Végre megértettem, miért horkolsz". A hosszú együttélésük alatt kialakult és unásig ismételt napi rutin szabja meg mindennapjaikat, egymást emésztő, kissztílű veszekedéseiket, csevegésüket az időjárásról, az apa titkosnak hitt kávéházi iddogálásáról és romló látásáról. Kettősükben statisztaszerephez jut a fiuk, aki húszas éveit végén taposó "mama kedvence", a papa riválisa. Az évfordulóra a mama süteményt, a papa pezsgőt ígér, de az egésze a fiú, akinek valójában nincs helye ebben a családban, végül is belebolondul. Az életterüket, azaz a lakásukat, a konyhát és fürdőt egy plexiből készült átlátszó díszlet jelzi, előtte két széket pedig a szobát. Amikor elkezdődött az előadás, még a várakozás éltetett, s az elismerés, hogy a Comédie színészei egy tölük egyáltalán nem megszokott stílussal kísérleteznek. De hiába minden igyekezet és jó szándék. A helyzetkomikumra építő előadás elszűrül, kiüresedett klisék ismétlésévé válik a játék. A fiút alakító, hatalmas, kövér színész pusztán fizikai adottságait aknázza ki a rendezés, s teszi nevétség tárgyává. (Különben a Molière-darabban bizonyítja Serge Bagdassarian, hogy sokkal többet tud nyújtani.) Az előadás láttán kínos érzés fogott el: mintha operaénekeseket kényszerítettek volna arra, hogy holmi népszínműben dalocskákat énekeljenek.

Molière *Kényeskedők*-jét játszották a második részben. Az 1659-ben írt és bemutatott darab igazi farce, amelyet első előadásakor maszkban játszottak a színészek. A darab alaphelyzete a következő: két nőszemélynek határozott elképzelései vannak az udvarlásról, de ezeknek kériük egyáltalán nem felelnek meg, tehát kidobják őket. A kériük bosszút esküsznek, szolgálkat nemesi ruhákba öltöztetik, és kériükként küldik őket a lányos házba. Dan Jemmett angol rendező a játékot eltávolítja Molière korától, de a maitól is, mivel a hatvanas évek rock and roll sztár-világába helyezi az előadást. A rendező ezt a gondolatot, ötletet következetesen viszi végig, mivel a díszlet, a jelmez is ehhez a korszakhoz alkalmazkodik, és jól segíti a színészek játékát is. Ráadásul a két hölgyet a Comédie-Française két nem éppen a legfiatalabb sztárja játssza, Catherine Hiégel és Catherine Ferran. Elképesztő kalapokban tűntek fel, vagy hihetetlen arcpakolásban jelentek meg. A rendező a két szolga-úr párost nem osztotta külön színészekre, hanem Andrzej Sewerynnel illetve Serge Bagdassariannal játszatja. Mindketten a hatvanas évek rockstárjaira jellemző kosztümöket viseltek, s bár egyikük sem tartozik a legifjabb korosztályhoz, egyszerre ügyetlenül és esetlenül sűrögnek-forognak, esnek és kászálódnak fel. Ez még inkább felerősítette a farce-jelleget, a színészek minden lehetőséget kiaknázza komédiáztak anélkül, hogy túlzásba estek volna. Nem karikatúrákat vázoltak fel, hanem a szituációk adta lehetőségeket aknázták ki. A szobalány az egyetlen, aki távolból figyeli a helyzetet, aktívan nem vesz részt a játékban. A színpad hátsó részén, egy széken ül mereven, távolságtartón, s csak akkor mozdul, ha éppen némiképp átrendezi a színpadot, bekészíti a kellékeket. . .

A Két egyfelvonásos közül a második volt a jobb, de ez sem jelentett revelációt. Legyünk optimisták: következő turnéján a Comédie-Française remélhetően egy új, a felfedezés, rácsodálkozás élményét nyújtó produkcióval lepi meg majd a magyar közönséget.

NINCS MAI SZEM, VAGY TEGNAPI Szkárosi Endre beszélgetése BERNÁTH/Ÿ SÁNDORRAL

Csöng a telefon.

SZKÁROSI ENDRE: Szevasz Sanyi! Kérni szeretnék valamit.

BERNÁTH/Ÿ SÁNDOR: Szevasz Endre! Bármit, csak pénzt ne.

SZKÁROSI ENDRE: Kár, mert azt épp adni akartam. De ha nem sürgős... Viszont eljött az ideje, vagy legalábbis még nem múlt el teljesen, hogy válaszolj bizonyos kérdéseimre.

BERNÁTH/Ÿ SÁNDOR: Jó, csak azt ne kérdezd, hogy mi újság, meg hogy mi van most velem?

SZKÁROSI ENDRE: Ugyan már, kit érdekel az!

SZKÁROSI ENDRE: Honnan ered benned, megítélésed szerint, az eredendően radikális érdeklődés a művészet kérdései, tevékenységi formái iránt?

BERNÁTH/Ÿ SÁNDOR: Nekem roppant nehéz úgy válaszolni a kérdéseidre, hogy előre tudom, senkit nem érdekel. Vagy ha mégis, kevesen értik majd a kérdéseket és a válaszokat is. Az első kérdésed látszólag személyes, mégis egy adott korra vonatkozik. Művészet, politika, kultúra, megélhetés, család, barátság, élet, halál, múlandóság, maradandóság, szóval sorsot érintő.

Nem tudom, jelenleg mi a radikalizmus. Az én eddigi életemben a cselekvés az emberi és állati szabadságért történt. Rossz ember nem lehet jó művész. Viszont jó művésszé válhat az, aki le tudja küzdeni rossz emberségét. Annak idején a művészetben láttam meg ezt a lehetőséget (nem a hivatalosban, hanem az általánosban). Abban a folyamatos küzdelemben, amit a szülöttnek vívni kell önmagával és kortársaival. Nyertes soha nem lesz, de győztes talán igen. Napjainkban ezt a küzdelmet - olcsó sunyisággal - versenynek hirdetik, hogy eltüntessék a háttérben meghúzódó korrupciót, amit díjnak neveznek. Ily módon értékelik le a győztes ember mindenkit lelkesítő, energiát és példát adó diadalát.

SZKÁROSI ENDRE: Fiatal korodban a dél-borsodi, matyóföldi amatőr-autonóm művészeti mozgások úttörőjének számítottál. Mire támaszkodhattál belül, mi volt irányítód mágnes?

BERNÁTH/Ÿ SÁNDOR: A világ összes kincse ott volt előttem. Nagyszülők, szülők, barátok, ismerősök, rokonok, környék, tanítók, tanárok, doktor úr, bába asszony, gyógyszerész, könyvtár, mozi, kultúrház, óvoda, iskola, kocsmá, étterem, eszpresszó, "Hangya" szövetkezet, R. K. templom, pártház, kétezer éves temető, kálvária, dalárda, céllövölde, minden évben búcsú, karácsony, éjféli mise és a mindent meghatározó pletyka... Röviden: népi morál. Egy szóval: falu! Másik egy szó: közösség! Harmadik egy szó: fölfelé! Azaz: Budapest felé! Beeszlés nélküli küzdelem a másnapokért.

Reneteg film, fotó nem őrzi ezt a korszakot. Rengeteg interjú, tanúvallomás, baráti közlés sem készült. Viszont rengeteg megbízást, felkérést nem kellett sem elfogadnom, sem visszautasítanom. Pomba, tévés szereplés, gazdagság nem voltak vágyaim. A gazdag vagy szegény művészek között nincs különbség, ha tényleg művészek. Egyébként szülőfalum, Szihalom, az egykori egri káptalan birtokán fekszik, ami még Heves megye. Természetes átjárás volt Mezőkövesdre, a "Matyóföldre", ahol zenekarommal zenéltem is a hatvanas években, az egész Bükkaljára, ahol rokonaim éltek, és Miskolcra, ahol "iskoláimat" végeztem. Ezek mind Borsod megyéhez tartoznak. SZKÁROSI ENDRE: Több, ma már országosan ismert, kezdő művészpárlántától hallottam, hogy akkor, ott neked sikerült kicsi mintát adnod egy független irány lehetőségéről a művészetben. A hetvenes évek végén kitörő avantgárd művészeti mozgások legizgalmasabb formációi fűződnek - többek között - a személyedhez: Vajda Lajos Stúdió, Bizottság, Beatrice stb. Mai szemmel hogyan látod ezeket a tapasztalatokat?

BERNÁTH/Ÿ SÁNDOR: Javítok: a legelnyomottabb mozgalom most is (2009) az avantgárd. Feleséggemmel - Isten éltesse - sok vitánk volt, hogy tapasztalat vagy tudás, melyik az, amelyik a mi rövid életünket befolyásolja vagy meghatározza. A vitánk még nem dőlt el. Én azon az állásponton vagyok, hogy az ember születésétől fogva alkotó lény. Ő pedig azt mondja, hogy tanítható lény.

Nincs mai szem, vagy tegnapi. Két szem van. Két fül és két heregolyó. Továbbá két mell és két választás. A rossz és a jó.

SZKÁROSI ENDRE: A nyolcvanas években a zene látszott pályád fő szólamává válni, bár képzőművészként voltál autodidakta profi. Dr. Újhajnal, Konnektor, Anyácska Ezüst Hang... Mit láttál a zenében, mit reméltél benne?

BERNÁTH/Y SÁNDOR: Fiatal koromtól kezdve egészen máig nem választottam el a kettőt. Egy befejezett (vagy inkább abbahagyott) festményt nincs értelme tovább cizellálgatni. Újat (másikat) kell kezdeni.

A zene, az kozmikus valóság, a normál "a" az normál "a". Ezt még a süketekkel is meg lehet értetni, nem fog vitatkozni.

Akár öt, akár nyolc, esetleg tizenkét hang végtelen kombinációja, variálása különféle hangszerekkel akusztikusan vagy elektronikusan - amiben a technika is szerepet játszik - egyéni vagy (és) közösségi élményt jelent.

Atavisztikus mélységeig képes behatolni mind a zenész, mind a hallgatóság lelkébe. A cifra szavakhoz szokott politikustól egészen az analfabéta rabszolgáig képes könnyekre fakasztani vagy éppen táncra perdíteni őket. Nem reméltem én semmit. De tudtam, tudom, hogy a zenélő vagy zenét hallgató ember nagyon közel van a boldogsághoz - és az Istenhez.

SZKÁROSI ENDRE: A kilencvenes években az elsők között ismerted fel a zene új forradalmát, s álltál a techno élére. Miért? És mi van ezzel a mai napokban?

BERNÁTH/Y SÁNDOR: A kilencvenes évek eleje egy releváns korszaka volt Európának. Pillanatok alatt elterjedt az a babona (ugyanúgy, mint a hatvanas évek elején), hogy vége az elnyomásnak, megszűnt a diktatúra, új korba léptünk, rádiótelefon, számítógép, internet, nincs több fegyver sem a határokon, sem emberi kezekben. Ezt a látszatot igazolta az új zenei irányzat is, a "technó".

Ám az ördög nem aludott, nem is szundikált, hanem serényen útnak indította új ügynökeit, a dílereket, akik az elavult fegyverek helyett kábítószert nyomtak az önmagukat és az "új kort" ünneplő, ám mit sem sejtő közönség markába. Ez volt a világtörténelem eddigi leghosszabb bálja.

Majdnem húsz évig tartott. Kiürült a bálterem, a technózene fogcsikorgássá vált, megteltek viszont a temetők, a szanatóriumok és a bolondokháza. A díler a sportpályák és edzőtermek irányába vették az útírányt...

SZKÁROSI ENDRE: A költő Pasolini írta a hetvenes évek elején: "Az ihlet már nem szül verssorokat." Ma hasonlóan érzel festőművészként?

BERNÁTH/Y SÁNDOR: Pasolini előtt ötven évvel Csontváry még azt írta katalógusára: "Ihlettség és akaratérő - szárnyaim". Igaz, nem volt kommunista, mint (persze a maga különálló módján) Pasolini. Én sem voltam, és nem is leszek kommunista.

Csontváryval érzek egyet. Aki ír, fest, zenél, épít, filmez vagy bármit alkot, soha ne rutinból tegye, mert akkor úgy jár, mint a partra vetődött aranyhal. Spekulálhat azon, hogy mi lett volna jobb? Egy gömbölyű pohárban úszkálni az ablakban, vagy egy horgász három kívánságát teljesíteni.

Bernáth/ y Sándor A FEKETE VARNYÚ

1987-ben megjelent Márta István Támad a szél című, azóta kultikussá vált lemeze. A Szkéné Színház volt az egyetlen helyszín, ahol - lemezbemutató címén - be lehetett mutatni, mint "pörformenszet". Szűrt közönség előtt. A lemezfölvételeken Szkárosi Endre és én /Bernáth/ y Sándor/ szerző-előadókként működünk közre. Endrével helyszíni szemlét tartottunk a technika, díszlet, scenika, próba stb. megvalósítása érdekében. Tavasz volt. Amikor Sz. Endrével bementünk a színházba, egy kis helyiségben láttam, hogy egy fekete varnyú zongorázik ott elmélyülten, csak úgy saját magának - háttal nekünk -, és hallom, hogy Mozartot. Endre és én - mint avantgardisták - teátrálisan megálltunk. A fekete varnyú megfordult, és ránk förmedt: "Micsináltak itt!? Szevasztok!" Endre mondta utána, hogy "EZ" volt Balaskó Jenő, a költő.

1989-ben a Fiatal Művészek Klubjában a Szkárosi és általam rendezett SolidArt Minifeszt, amelyen sok művész vett részt, ő Angyal Istvánról, az '56-os forradalom - kivégzett - hős parancsnokáról írt versét olvasta föl, idézve annak szavait is: "nagy, rusztikus kő legyen a névtelen csőcselék emléke,

amelyből lettünk, amellyel egyek voltunk, és akikkel együtt tértünk meg". Balaskó Jenő, a költő. Reveláció volt. (Kazetta őrzi az előadását.) 1991-ben az "Új Hölgyfutár Művészeti Magazin" akkor gyalázatosnak ítélt - majd rehabilitált - címlapjához kapcsolódó botrányban nemzetista kritikusként ellenünk, avantgardisták ellen fordult. Balaskó Jenő, a fekete varnyú.

Sokkal később, 2000-ben úgy nyilatkozott az akkori miniszterelnökről a tévében, hogy "jó lenne, ha a miniszterelnök nem lenne ilyen tapasztalatlan, mert bárki megvezetheti". Találkoztunk egyszer az akkori Felszabadulás téren, és azt mondta nekem a fekete varnyú: "Sanyikám! Láttam a torkolat-tüzet '56-ban, de csak a kezemet érte a golyó. Mégis szíven talált. Akkor lettem költő. Sebesült kézzel írok - de ez titok." Györe Balázstól tudom, hogy azért és addig jár fekete ruhában Balaskó Jenő, a varnyú, amíg Magyarországon szabadság nem lesz. Most is - holtan - feketében áll a ravatalon.

Jenő - Jenő!

2009. február

Parallel - Kortárs Művészeti Magazin

2009 N°11

Leszták Tibor (1955 - 2008)

Kiadó: MU Színház Egyesület

Felelős kiadó: Bálint Gábor

Szerzők: Bernáth/ y Sándor, Halász Tamás, Lakos Anna, Matisz László, Mestyán Ádám, Szkárosi Endre, Tóth Ágnes Veronika

Főszerkesztő: Halász Tamás

Szerkesztők: Gálos Orsolya, Varga Andrea

Fotók: Hamarits Zsolt (portrék, címlap), Dusa Gábor (előadás fotók), Brigitte Enguerand (33., 34. oldal)

Arculat: Babarcsi Dalma, Hapák Péter

Nyomdai előkészítés: Babarcsi Dalma

Nyomda: Katana Print

Időszakos kiadvány

OKM lapnyilvántartási szám: 2.9./1437-1/2006.

Megjelenik: 1000 példányban

A címlapon Ladjánszki Márta látható

A Parallel megjelenését támogatta:

NKA Táncművészeti Kollégiuma

Köszönjük a rendelkezésünkre bocsátott verset és fotót Leszták Tibor családjának.

Köszönet Bernáth/ y Sándornak a 38. oldalon közzétett munkáiért.

Külön köszönet a segítségért Kenesei Edinának és Laborczy Editnek, valamint az archív képekért az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetnek.

A Parallel előző számai olvashatók a www.mu.hu weboldalon

MU Színház

1117 Budapest, Körösy József utca 17.

Telefon: 466 4627, 209 4014

e-mail: szinhaz@mu.hu, www.mu.hu